

УДК 821.111.09(73)-31Ренд
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/38-3-19>

Лідія ХАЛЯВКА,

orcid.org/0000-0002-6851-6463

викладач кафедри загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка
(Полтава, Україна) *LidiiaKhaliavka@gmail.com*

ОБРАЗНА СИСТЕМА РОМАНУ АЙН РЕНД «АТЛАНТ РОЗПРАВИВ ПЛЕЧІ»

У статті охарактеризовано образну систему бестселера американської письменниці радянського походження Айн Ренд «Атлант розправив плечі». Проведено дослідження психологічних типів образів доробку Ренд відповідно до вчення швейцарського психіатра та педагога Карла Густава Юнга. У творі автор порушує такі теми: продажність суспільства, економічного занепаду, конфлікт розуму і нищості. Виявлено, що створені Айн Ренд образи увібрали найсуттєвіші тенденції світосприйняття американського суспільства. Оскільки в романі немає жодної конкретної дати щодо перебігу подій, він став культовим та актуальним у будь-який час. Звернено увагу на внутрішні конфлікти героїв твору та їх вираження в зовнішньому світі, вплив необдуманих вчинків на особистість, наслідки нехтування базовими правилами безпеки життя, розплати за негідні вчинки. Констатовано, що головними відмінностями романів Айн Ренд є представлені герої непорушеної цілісності, герої, які ведуть колоритне та неабияке життя і досягають успіху не попри, а завдяки своїй безкомпромісній чесності. Зазначено, що творчість американської письменниці досліджена лише в царині філософії, та більш детальний аналіз творчості раніше не було зроблено. Зазначено, що кожен образ роману втілює окремий психологічний тип особистості, який реалізується в головних та другорядних героях. Кожен персонаж несе в собі певне емоційно-психологічне навантаження, яке розкривається зі стрімким розвитком сюжету. На основі характеристики образів у статті розкрито та проілюстровано вчення швейцарського психіатра та педагога Карла Густава Юнга про різні типи особистості, а саме: екстравертний мисленнєвий (Дагні Таггарт, Генк Ріарден, Еліс Уайат), екстравертний емоційний (Ліліан Ріарден), екстравертний сенсорний (Франциско Д'анконія (вдає з себе такого), Джеймс Таггарт), екстравертний інтуїтивний (Філіп Ріарден, місіс Ріарден). Однак авторка не створювала образів з інтровертним інтуїтивним, інтровертним сенсорним, інтровертним емоційним, інтровертним мисленнєвим типами темпераменту, оскільки вони не змогли б повною мірою розкрити велич і нищість людства.

Ключові слова: трилогія, роман, об'єктивізм, образ, тип, художній образ.

Lidiia KHALIIVKA,

orcid.org/0000-0002-6851-6463

Lecturer at the Department of General and Slavic Linguistics and Foreign Languages
V. G. Korolenko Poltava National Pedagogical University
(Poltava, Ukraine) *LidiiaKhaliivka@gmail.com*

THE IMAGE SYSTEM OF THE INN RAND'S NOVEL "ATLAS SHRUGGED"

The article describes the figurative system of the bestseller of the American writer. Soviet-born Ayn Rand "Atlantis straightened his shoulders". The study of psychological types of images of Rand's work was carried out in accordance with the teachings of the Swiss psychiatrist and teacher Carl Gustav Jung. In the work, the author raises the following topics: the corruption of society, economic decline, the conflict of reason and meanness. It was found that the images created by Ayn Rand absorbed the most significant trends in the worldview of American society. Since there is no specific date in the novel regarding the course of events, it has become cult and relevant at any time. Attention is paid to the internal conflicts of the heroes of the work and their expression in the outside world, the impact of reckless actions on the individual, the consequences of neglecting the basic rules of life safety, retribution for unworthy acts. It is stated that the main differences of Ayn Rand's novels are the heroes of intact integrity, heroes who lead a colourful and remarkable life and achieve success not in spite of, but due to their uncompromising virtue. It is noted that the work of the American writer has been studied only in the field of philosophy, and a more detailed analysis of the work has not been done before. It is noticed that each image of the novel embodies a separate psychological type of personality, which is realized in the main and secondary characters. Each character carries a certain emotional and psychological load, which is revealed with the rapid development of the plot. Based on the characteristics of the images, the article reveals and illustrates the teachings of Swiss psychiatrist and educator Carl Gustav Jung about different personality types, namely extroverted thinking (Dagny Taggart, Hank Rearden, Ellis Wyatt), extroverted emotional (Lillian Rearden), extroverted sensory (Francisco d'Anconia (pretends to be), James Taggart), extroverted intuitive (Philip Rearden, Mrs. Rearden). However, the author did not create images with introverted intuitive, introverted sensory, introverted emotional, introverted mental types of temperament, because they would not be able to fully reveal the greatness and meanness of mankind.

Key words: trilogy, novel, objectivism, image, type, artistic image.

Постановка проблеми. Всесвітньо відома американська письменниця радянського походження Айн Ренд (Аліса Зіновіївна Розенбаум) розробила та популяризувала серед бунтівної молоді ідеї філософії об'єктивізму. Бестселером, який повністю відобразив ідеї авторки, став роман «Атлант розправив плечі», який був написаний у відповідь догниваючій філософії колективізму. Ренд описала трилогію як «роман-трюк», таємниче вбивство – вбивство людської душі колективістською культурою. Однак під «душею» вона мала на увазі не безсмертну енергію, яка переживає смерть тіла, вона не є дуалістом у будь-якому аспекті своєї філософії, а розум або людський дух, який святкує життя на цій землі.

Актуальність вибраної теми можна мотивувати тим, що більшість розвідок творчості Айн Ренд як вітчизняних, так і зарубіжних науковців спрямована на дослідження лише філософських поглядів письменниці. Складається враження, що письменниця відображала у своїх доробках лише власні погляди на життєвий устрій, власну філософію буття. Проте виникає питання: чому її твори користуються такою популярністю донині, чому з початком економічних та соціальних негараздів у світі людство починає знову і знову перечитувати роман «Атлант розправив плечі»?

Аналіз досліджень. Як уже зазначали раніше, велика кількість розвідок допомагає нам зрозуміти філософську позицію авторки, розібратися в її переконаннях у царині психології. Д. Гардін, Т. Камплін, С. Шмурак розглядають філософію Ренд крізь призму класичної концепції науки, стверджуючи, що ідеї об'єктивізму не довготривалі через дихотомію розуму та тіла. Р. Бізел та Н. Парілле зосереджують увагу в дослідженні на формуванні світосприйняття американців романом «Атлант розправив плечі». А. О. Мунтян досліджує гендерні аспекти роману, зокрема репрезентацію жіночих образів у філософії об'єктивізму. М. І. Коробко досліджує джерела філософії письменниці, зосереджуючи увагу на унікальності та самобутності самої концепції об'єктивізму.

Мета статті – розглянути питання щодо психологічної типології образів роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі».

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на велику популярність серед читачів усього світу, мисткиня не набула широкого визнання серед науковців. Деякі свої погляди вона розвивала у відповідь на запитання читачів, але рідко знаходила час, щоб захистити їх від можливих заперечень або примирити з думками, висловленими в своїх романах.

Ренд вважає, що соціальні зміни мають починатися з моральної революції всередині кожної людини та поширення правильних ідей та ідеалів через раціональний дискурс та натхнення мистецтва. Ідеальна людина Ренд з'являється в різному ступені розвитку у всіх її романах; її ідеальний світ з'являється в «Атланті». Роман переповнений вражаючими, складними сюжетами з тонкими психологічними дослідженнями емоцій та думок її героїв, а також філософськими роздумами, які рідко втрачають із виду драматичний контекст. Як і багато відомих російських прозаїків, особливо Достоевського, якого вона визнала великим психологом, Ренд також використовує довгі промови, щоб викласти свою філософію – спосіб, що має як своїх прихильників, так і недоброзичливців (Лонг, 2020: 3).

Герої роману є представниками двох потужних категорій: творці, які заробляють собі на життя власним розумом та працею, та мародери-чиновники, які воліють жити, «викрадаючи» плоди чужої праці. До першої категорії ми зараховуємо керівників потужних підприємств, таких як Таггарт Трансконтинентал (Дагні Таггарт), Сталь Ріардена (Генк Ріарден), Мідь Д'анконії (Франциско Д'анконія), Нафта Уайата (Елліс Уайат) та ін., талановитих працівників, які відданою та відповідальною працею отримують кошти (Едді Уїллерс, Оуен Келог та ін.). До другої категорії ми зараховуємо «паразитів» та ледарів, які не вміють нічого робити, крім розводити теревені про необхідність самопожертви сильних на користь слабких та постійно скаржитися на несправедливість життя (Джеймс Таггарт, Ліліан Ріарден, Філіп Ріарден та ін.).

У сучасному літературознавстві, поряд із традиційними соціальними літературними типами реалізму, приділяється увага психологічним типам, які не є носіями якоїсь ідеології, але є важливими для характеристики зображуваної епохи. Кожен герой роману є втіленням конкретного психологічного типу. Читач сприймає не тільки чітке зображення когось чи чогось, а й додаткову, узагальнюючу інформацію, що «накладається» на конкретне відображення. За допомогою образів, описів природи та місцевості, діалогів та монологів персонажів автор передає свої думки та ідеї.

У своєму дослідженні послуговуємося вченнями швейцарського психіатра та педагога К. Г. Юнга.

К. Г. Юнг виділяє вісім типів темпераментів:

- 1) екстравертний мисленнєвий;
- 2) екстравертний емоційний;
- 3) екстравертний сенсорний;

- 4) екстравертний інтуїтивний;
- 5) інтровертний мисленнєвий;
- 6) інтровертний емоційний;
- 7) інтровертний сенсорний;
- 8) інтровертний інтуїтивний (Палій, 2020: 1).

У романі «Атлант» ми зустріли лише чотири екстравертні типи темпераменту, інтровертні взагалі не репрезентовані:

- 1) екстравертний мисленнєвий;
- 2) екстравертний емоційний;
- 3) екстравертний сенсорний;
- 4) екстравертний інтуїтивний.

Екстравертний розумовий тип властивий суб'єктам, які приймають важливі рішення розсудливо, створюють схеми об'єктивної реальності й непорушно керуються ними у своїй поведінці, вимагаючи того ж від інших. Якщо ці схеми («формули», за Юнгом) є результатом глибокого розуміння реальності, то такі люди можуть бути реформаторами і новаторами. Проте чим вужча схема, тим більше шансів, що представник цього типу перетвориться на буркотуна, а служіння його ідеалу не зупинять жодні етичні закони: мета виправдовує засоби. Люди цього типу наділені емоційною тупістю: вони рідко співчують іншим і не цінують дружби, їм чужі естетичні переживання, і тому вони не цікавляться мистецтвом (Палій, 2020: 228). До такого типу темпераменту ми зараховуємо Дагні Таггарт та Генка Ріардена.

Дагні Таггарт – головна героїня роману, віцепрезидент колись успішної залізничної компанії Таггарт Трансконтинентал. Підприємство вона сприймала як своє дітище, хоча не була його засновницею. З дитинства дівчина мріяла працювати на залізниці, тому рано почала здобувати трудовий стаж. Оскільки Дагні розуміла, що на неї чекає адміністративна робота, вона пройшла всі щаблі вертикалі влади від найнижчого – керівника станції до найвищого – віцепрезидента. Жінка в змозі знаходити вирішення серйозних проблем, її не лякають труднощі, вона впевнено керує компанією, беручи відповідальність за всі свої рішення. Підтвердженням тому є численні епізоди роману. Зокрема, ситуація, коли Дагні мала за короткий проміжок часу відремонтувати залізничне полотно до Колорадо, щоб забезпечити постійне транспортне сполучення з великими підприємствами «Сталь Ріардена» та «Нафта Уайата». Дівчина пішла на все лишень виконати це завдання. Офіційно звільнилася з посади, хоча формально її обіймала і протягом будівництва, застосувала свої особисті кошти для купівлі матеріалів та оплати понаднормової праці робітників,

не зважала на негативну реакцію преси та громадськості на це оновлення. Дагні повністю досягла своєї мети не лише цього разу. Черговою її перемогою було відновлення маршруту швидкісного потягу «Комета» після жахливої аварії в тунелі. Вона змогла знайти альтернативні маршрути і за короткий час зорганізувати робітників, які проклали залізничні колії в місцевості, де їх раніше не було, але конче були потрібні.

Генк Ріарден – власник та генеральний директор найкращих сталеливарних заводів та низки копалень залізної руди. Амбіційний чоловік, який почав свою кар'єру звичайним шахтарем. Використовуючи свій розум та талант, він зміг спочатку накопичити достатньо коштів, щоб купити шахту, а тоді і завод. Завдяки вдалому керівництву і самовідданій праці став найуспішнішим бізнесменом, якого поважали та побоювалися усі. Маючи за мету створити досконалий метал, він витратив десять років свого життя, щоб втілити задум у реальність. Щоб якомога краще прорекламувати продукт, уклав угоду з Таггарт Трансконтинентал на поставку рейс зі свого металу за зниженою ціною. Незважаючи на шалений опір громадськості, допоміг Дагні Таггарт не лише прокласти нове, міцне, якісне залізничне полотно, а й реставрувати старий міст. Доволі тривалий час Генк приховував свої почуття до героїні твору, оскільки він був одружений. Однак Ріарден бажав бути із цією жінкою, і шлюб, який себе віджив, перестав для нього бути перепоною. Як людина моральних правил він зневажав і себе, і кохання свого життя та зрозумівши ницість жінки, з якою був у шлюбі, зажадав розлучення, не шкодуючи коштів на свободу від тенет.

Ще одним представником такого типу темпераменту є Елліс Уайат – власник родовищ нафти. Так само, як і Ріарден, Елліс знайшов покинуті родовища, що вважалися вичерпаними і за допомогою власних розробок вдихнув у них нове життя. Однак через кабальні директиви уряду і після візиту таємничого гостя Уайат безслідно зникає, зруйнувавши своє дітище, пізніше згарище його родовищ назвуть «факелом Уайата», бо воно палатиме як нагадування про втрачені можливості.

Усі троє персонажів є людьми честі, які тримають своє слово, попри всі негаразди. Кожен із них пройшов тернистим кар'єрним шляхом, долаючи труднощі. Всі троє повною мірою заслугоували на повагу своїх працівників.

Наступний тип, який зустрічається в романі, – це екстравертний емоційний. Люди цього типу схильні до «правильної» емоційної оцінки всього того, що їх оточує. Вони люблять партнерів, що відповідають певним критеріям

(наприклад, займають певне соціальне положення). Вони ходять у театр і переживають там ті емоції, які потрібно пережити в театрі. Від їхніх почуттів завжди віє холодом, тому їх поведінка сприймається як удавання (Палій, 2020: 229). До цього типу ми зараховуємо Ліліан Ріарден, дружину Генка Ріардена.

Ліліан замолоду була світською левицею, якою залишалася і в шлюбі. Доволі вміло могла імітувати будь-які емоції та почуття, якщо це їй було вигідно. Це фокус вона вдало виконала під час спілкування із Генком, щоб вдало вийти заміж на багатого власника заводу. Свого чоловіка Ліліан відверто зневажала і як могла, так і завдавала йому шкоди: поблажливим ставленням до захоплення чоловіка роботою, удаваним захистом від нападів свекрухи на сина. Вона намагалася якомога сильніше «ужалити». Зокрема, одним з актів її зради було привселюдне знецінення знакового подарунка – браслета із ріарден-металу, нового матеріалу, який Генк створював протягом десяти років. А зневажала, бо знала, що без нього вона нікому не потрібна, розбещена та розніжена жінка, яка може лише пліткувати та вибирати прикраси для столу, паразитувати в житті інших людей, харчуватися за їх коштів.

Ще один тип темпераменту, який прослідковується в творі, – це екстравертний сенсорний. Такі люди визначають цінність об'єктів за силою відчуття: чим воно сильніше, тим більша цінність об'єкта. Люди цього типу шукають насолоди і задоволення, сприймаються оточуючими як життєрадісні люди, естети, якщо відчуття не дуже домінують над рештою функцій. Інакше вони стають неприємними для оточуючих (Палій, 2020: 229). До цього типу темпераменту ми зараховуємо Джеймса Таггарта та Франциско Д'анконію. Однак зауважимо, що останній створює цей образ навмисно, бо насправді він є представником екстравертного розумового типу.

Одним із суперечливих образів роману є Франциско Д'анконія. Герой навмисне створив образ гультівіси, який розтринькує скарби своєї сім'ї, чоловіка, який абсолютно не тямить у керівництві компанії своїх предків. Його ненавидять і обожнюють, зневажають і бояться одночасно. Бо за цією маскою криється проникливий розум, талановита пристрасна людина, яка здатна піти на все

заради своєї мети – зупинити мотор механізму під назвою «економічне рабство для підприємців». Він жертвує усім, що має: коханням, щастям і своїм спадком, – щоб втілити план в реальність.

Яскравим представником цього типу темпераменту і повною протилежністю своїй сестрі є Джеймс Таггарт – президент залізничної компанії Таггарт Трансконтинентал. Посаду та майно, яким володіє чоловік, сприймає як належне. Із самого дитинства він знав, що успадкує залізницю, і віддавав перевагу насолоді життям. Джеймс не навчався, як керувати компанією, він просто обійняв посаду директора, а відповідальність і всю роботу переклав на Дагні. В той час як сестра вирішувала проблеми підприємства, чоловік розмовляв «з потрібними» людьми, просуваючи ниці закони, які спричинили крах системи. Джеймс вбачав своє життя в насолоді і блаженстві, бажав, щоб ним захоплювався, але нічого для цього не робив, викликав лише огиду та зневагу з боку людей, що заробляють на життя своїм розумом та працею.

Останній тип образу, який ми зустрічаємо у творі, – це екстравертний інтуїтивний. Така людина володіє незвичайно розвиненим нюхом на все нове і незвичайне, легко і бурхливо захоплюється новим об'єктом, може заразити своїм ентузіазмом і надихнути інших, але як тільки об'єкт її прихильності вичерпує свої можливості для розвитку, вона без жалю забуває про нього і перемикається на новий. При цьому етичні засади її ніколи не турбують, тому оточуючі вважають її легковажною і навіть авантюристом. Юнг пише з приводу людей цього типу, що вони «поширюють» навколо себе повноту життя, але живуть не вони, а інші (Палій, 2020: 229). До цього типу темпераменту ми зараховуємо місіс Ріарден, матір Генка Ріардена та його брата Філіпа Ріардена.

Висновки. Отже, ми дослідили, що основними типами образів роману Айн Ренд «Атлант розправив плечі» є екстравертний мисленнєвий (Дагні Таггарт, Генк Ріарден, Елліс Уайат), екстравертний емоційний (Ліліан Ріарден), екстравертний сенсорний (Франциско Д'анконія (вдає з себе такого), Джеймс Таггарт), екстравертний інтуїтивний (Філіп Ріарден, місіс Ріарден). З'ясували, що представники інтравертних типів темпераменту в трилогії відсутні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атлант розправив плечі» – безглуздий роман, який вам захочеться дочитати до кінця. URL: <https://readmodo.com/atlant-rozpravuv-plechi/> (дата звернення 15.05.2021).
2. Бентам Дж. Про принцип корисності: Антологія. 2-ге вид. ; упоряд. О. Проценко, В. Лісовий. Київ : ВД «Простір», 2009. С. 155–156.

3. Білоус П. В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості : конспект лекцій. Житомир : Рута, 2009. 336 с.
4. Іванишин В. П. Пізнання художнього твору. : посібник. Дрогобич : Видавнича фірма «Відродження», 2003. 21 с.
5. Інтерв'ю журналу «Playboy» з філософом Айн Ренд : інтерв'ю. URL: <http://libertynews./node/1144> (дата звернення 15.05.2021).
6. Коробко М. І. Явні та неявні джерела філософії об'єктивізму Айн Ренд. *Гуманітарний часопис*. 2015. № 1. С. 38–44
7. Крупчанова Л. М. Вступ до літературознавства : підручник. URL: <https://stud.com.ua/67935/literatura/tip> (дата звернення 13.05.2021).
8. Ожарівська С. П. Образ як категорія художнього тексту. *Вісник Житомирського державного університету*. 2012. Вип. 61. С. 217–220.
9. Палій А. А. Диференціальна психологія : навч. посіб. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/863.pdf> (дата звернення 15.05.2021).
10. Романчук Я. Айн Ренд Соціологія : *Енциклопедія* / ред. А. А. Грицанов Минск, 2003. URL: [http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_\(RAND\)_Айн](http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_(RAND)_Айн) (дата звернення 15.05.2021).
11. Muntian A. O. Philosophical representation of female artistic images in objectivism. *Антропологічні виміри філософських досліджень*. 2019. Вип. 15. С. 134–144.
12. Neera K. Badhwar. Ayn Rand : Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/ayn-rand/#LifeWork> (дата звернення 13.05.2021).

REFERENCES

1. Atlant rozpravuv plechi» – bezghluzdyi roman, yakyi vam zakhochetsia dochytaty do kintsia. [«Atlantis Shrugged» is a nonsensical novel that you will want to read to the end]. URL: <https://readmodo.com/atlant-rozpravuv-plechi/> (access date 15.05.2021) [in Ukrainian].
2. Bentam Dzh. Pro pryntsyup korysnosti. [On the principle of utility]. Prostir, An anthology, 2009, pp. 155–156 [in Ukrainian].
3. Bilous P. V. Vstup do literaturoznavstva. Teoriia literatury. Psykholohiia literaturnoi tvorchosti. [Introduction to literary criticism. Theory of literature. Psychology of literary creativity]. Ruta, 2009, 336 p. [in Ukrainian].
4. Ivanyshyn V. P. Piznannia khudozhnoho tvor. [Cognition of a work of art]. Vidrozhenni, 2003, 21 p. [in Ukrainian].
5. Interviu zhurnalnu «Playboy» z filosofom Ain Rend. [Playboy magazine interview with philosopher Ayn Rand]. URL: <http://libertynews./node/1144> (access date 15.05.2021) [in Russian].
6. Korobko M. I. Yavni ta neivni dzherela filosofii obiektyvizmu Ain Rend. [Explicit and implicit sources of the philosophy of objectivism Ayn Rand]. Humanitarian Journal, 2015, Nr 1, pp. 38–44 [in Ukrainian].
7. Krupchanova L. M. Vstup do literaturoznavstva. [Introduction to literary criticism]. URL: <https://stud.com.ua/67935/literatura/tip> (access date 17.05.2021) [in Ukrainian].
8. Ozharivska S. P. Obraz yak katehoriia khudozhnoho tekstu. [Image as a category of artistic text]. Bulletin of Zhytomyr State University, 2012, Issue 61. pp. 217–220 [in Ukrainian].
9. Palii A. A. Dyferentsialna psykholohiia. [Differential psychology]. URL: <http://194.44.152.155/elib/local/863.pdf> (access date 15.05.2021) [in Ukrainian].
10. Romanchuk Ya. Ain Rend Sotsyolohyia. [Ayn Rand Sociology]. URL: [http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_\(RAND\)_Айн](http://sociology_encyclopedia.academic./919/РЭНД_(RAND)_Айн) (access date 15.05.2021) [in Ukrainian].
11. Muntian A. O. Philosophical representation of female artistic images in objectivism. [Muntian A. O. Philosophical representation of female artistic images in objectivism]. Anthropological dimensions of philosophical research, 2019, Vol. 15. pp. 134–144/
12. Neera K. Badhwar. Ayn Rand [Neera K. Badhwar. Ayn Rand]. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/ayn-rand/#LifeWork> (access date 13.05.2021)